

Rasa TIRYLYTĖ-ZELENINA

Lietuvos teisės instituto

jaunesnioji mokslo darbuotoja

Ankštoji g. 1A, LT-01109 Vilnius

El. p. rasa.zelenina@gmail.com

NAUJI JURIDINIO ASMENS BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS KRITERIJAI LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISĖJE

Straipsnyje analizuojami juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės taikymo kriterijų pokyčiai Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjui 2016 m. lapkričio 10 d. atlikus Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20 str. ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 387 str. pakeitimus. Darbe aptariamas šių teisės normų pakeitimais įtvirtintas Lietuvos teisei naujas juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės modelis, svarstoma, kiek būtini ir svarbūs šie pakeitimai, kokias naujas galimybes ir problemas juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės taikymui jie atnešė. Straipsnyje taip pat aptariami išoriniai politiniai ir vidiniai teisiniai veiksniai, turėję įtakos juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės pokyčiams nacionalinėje teisėje.

ĮVADAS

Bendrosios teisės tradicijos teisinės sistemas turinčiose šalyse juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės institutas gyvuoja daugiau kaip šimtą metų. Atrodytų, tai netrumpas laikotarpis, per kurį turėjo būti sukurti efektyvūs ir išbaigti juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės taikymo modeliai. Vis dėlto taip nėra ir „ta aplinkybė, kad juridinis asmuo veikia per fizinių asmenų (direktoriaus, tarybos, tarnautojų, agentų, atstovų ir pan.) tarpininkavimą, iki šiol yra diskusijų, kas iš tiesų įvykdo juridiniam asmeniui priskiriamą nusikaltimą ir kaip šią atsakomybę derėtų paskirstyti įstatymu bei reguliuoti teismų praktikoje, šaltinis“¹. Juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės

¹ Никифоров А. С. Юридическое лицо как субъект преступления и уголовной ответственности. Москва, 2002, p. 49.

kvalifikavimo sudėtingumą rodo ir tai, kad Lietuvoje mokslinis diskursas dėl juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės ribų bei sąlygų nustatymo ir taikymo tęsiasi jau antrą dešimtmetį, t. y. nuo tada, kuomet juridinis asmuo buvo pripažintas subjektu Lietuvos baudžiamojoje teisėje. Skirtingais aspektais juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės taikymo probleminius klausimus analizavo nemaža Lietuvos mokslininkų: E. Sinkevičius, R. Drakšas, D. Soloveičikas, G. Švedas, I. Ligeikaitė, D. Pranka, S. Bikelis ir kiti². Juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės kriterijų nustatymo ir sąlygų taikymo klausimais savo nutartyse yra ne kartą pasisakęs Lietuvos Aukščiausiasis Teismas³ ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas⁴ (toliau – Konstitucinis Teismas). 2017 m. Vilniaus universiteto mokslo darbuotojų kolektyvas publikavo monografiją „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso bendrosios dalies vientisumo ir naujovių (su)derinimo iššūkiai“⁵. Nors juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės taikymo kriterijai yra dažnas Lietuvos mokslininkų tyrimų objektas, galutinis taškas juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės kriterijų nustatymo paieškose nėra padėtas, nes bet kokie juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės teisinio reglamentavimo pasikeitimai skatina toliau gilintis į juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės instituto esmę⁶.

² *Drakšas R.* Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės ištakos // *Jurisprudencija*, 2010, Nr. 4(122); *Drakšas R.* Ar pagrįstai ribojamas juridinių asmenų, kurie gali būti laikomi baudžiamosios atsakomybės subjektais, ratas? // *Jurisprudencija*, 2011, Nr. 18(4); *Ligeikaitė I.* Juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygos // *Jurisprudencija*, 2003, Nr. 45(37); *Pranka D.* Nusikalstamos veikos ir civilinės teisės pažeidimo atribojimo koncepcija Lietuvos baudžiamojoje teisėje. Daktaro disertacija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012; *Sinkevičius E.* Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės problemos // *Teisė*, 2003, t. 48; *Sinkevičius E.* Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė pagal 2000 m. Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą ir jos sąlygos // *Teisė*, 2003, t. 48; *Soloveičikas D.* Bausmių skyrimo juridiniams asmenims taisyklės ir jų taikymo problemos // *Teisė*, 2006, t. 61; *Šulija V., Šulija G.* Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės samprata ir taikymo problemos Lietuvoje // *Jurisprudencija*, 2003, Nr. 41(33) ir kt.

³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-95/2012; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-620-677/2015.

⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 1, 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija), 20 straipsnio 5 dalies (2004 m. liepos 5 d. redakcija), 43 straipsnio 4 dalies (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 69-2798.

⁵ *Švedas G., Veršėkys P., Levon J., Prapiestis D.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso bendrosios dalies vientisumo ir naujovių (su)derinimo iššūkiai. Monografija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2017.

⁶ 2017 m. išleistoje monografijoje „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso bendrosios dalies vientisumo ir naujovių (su)derinimo iššūkiai“ juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės reglamentavimui

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, patvirtinto 2000 m. įstatymu Nr. VI-II-1968⁷ (toliau – BK), 20 str. nuostatų analizei buvo skirta 17 mokslinių publikacijų, iš jų po vieną disertaciją ir monografiją bei 15 mokslinių straipsnių. Net 10 publikacijų buvo paskelbtos iki 2005 m.⁸ Iš jų reikėtų išskirti 2003 m. publikuotą I. Ligeikaitės straipsnį „Juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygos“⁹, kuriame autorė analizavo 2003 m. naujai įsigaliojusio BK 20 str. įtvirtintas juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygas per juridinio asmens atsakomybę aiškinančių teorijų spektrą. Plačiai juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės teorijos buvo aptartos 2006 m. publikuotoje D. Soloveičiko monografijoje „Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai)“¹⁰. Šios monografijos autorius, analizuodamas užsienio valstybių (tiek bendrosios teisės, tiek ir kontinentinės teisės tradicijos teisiųjų sistemų) baudžiamosios atsakomybės taikymo juridiniams asmenims teorinę bazę bei jos formuojamą praktiką, skyrė dėmesio ir BK 20 str. analizei. Vis dėlto Lietuvos mokslinėje erdvėje pasigendama tyrimų, orientuotų tiek į naują, *de jure* Lietuvoje jau susiformavusią, juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės koncepciją, tiek ir į kitus, šiuolaikinius baudžiamosios atsakomybės modelius. Klausimai, kiek BK 20 str. pakeitimai suderinti su Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso, patvirtinto 2002 m. įstatymu Nr. IX-785¹¹ (toliau – BPK), 387 str. 3 d. pakeitimais, kokie yra ar galėtų būti juridinio asmens nusikalstamos veikos kvalifikavimo kriterijai taikant visumos modelį, kokie kiti juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės modeliai galėtų efektyviai funkcionuoti Lietuvos Respublikos teisėje, taip ir nesulaukė didesnio Lietuvos mokslininkų susidomėjimo. Tuo tarpu 2016 m. lapkričio 10 d. BK 20 str. ir BPK 387 str. pakeitimai jau šiandien reikalauja naujo požiūrio taikant

buvo skirta viena potėmė, kurioje buvo aptarti bendri juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės taikymo principai bei užsimenama apie kolektyvinės kaltės doktriną kaip apie galimą, bet labai ribotą teoriją juridinio asmens baudžiamajai atsakomybei konstatuoti. Monografijoje nebuvo paminėti 2016 m. lapkričio 10 d. BK 20 str. pakeitimai, jų reikšmė ir teoriniai pagrindai, todėl šiame straipsnyje aptariami klausimai yra aktualūs, svarbūs ir šiuo metu dar nauji.

⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Patvirtintas 2000 m. spalio 10 d. įstatymu Nr. VIII-1968 // *Žin.*, 2000, Nr. 89-2741.

⁸ *Švedas G., Veršėkys P., Levon J., Prapiestis D.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso bendrosios dalies vientisumo ir naujovių (su)derinimo iššūkiai. Monografija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2017, p. 136.

⁹ *Ligeikaitė I.* Juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygos // *Jurisprudencija*, 2003, Nr. 45(37).

¹⁰ *Soloveičikas D.* Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Monografija. Vilnius: Justitia, 2006.

¹¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Patvirtintas 2002 m. kovo 14 d. įstatymu Nr. IX-785 // *Žin.*, 2002, Nr. 37-1341.

baudžiamąją atsakomybę juridiniam asmeniui.

Šio straipsnio tikslas – pateikti BK 20 str. ir BPK 387 str. pakeitimų, Lietuvos Respublikos Seimui priėmus 2016 m. lapkričio 10 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 225, 226, 227, 230 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymą Nr. XII-2780¹² (toliau – 2016 m. lapkričio 10 d. BK 20 str. pakeitimai) ir 2016 m. lapkričio 10 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 387, 390 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymą Nr. XII-2781¹³ (toliau – 2016 m. lapkričio 10 d. BPK 387 str. pakeitimai), praktinio taikymo ir teorinio pagrindimo problemines išvalgas. 2016 m. lapkričio 10 d. BK 20 str. ir 2016 m. lapkričio 10 d. BPK 387 str. pakeitimus šio straipsnio autorė analizuoja per fizinio asmens (veikiančio juridinio asmens naudai ar interesais) identifikavimo kriterijų, todėl šiame straipsnyje apžvelgiami tik tie 2016 m. lapkričio 10 d. BK 20 str. ir 2016 m. lapkričio 10 d. BPK 387 str. pakeitimai, kuriuose pasikeitęs fizinio asmens kriterijaus vaidmuo, autorės įsitikinimu, sąlygojo svarbius pokyčius juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės institute Lietuvos Respublikos teisėje.

Šiame straipsnyje remiamasi Lietuvos ir užsienio mokslininkų I. Ligeikaitės, R. Drakšo, D. Soloveičiko, E. Sinkevičiaus, E. Lederman, A. S. Nikiforovo, N. Cavanagh, M. Tolvanen, M. H. Baer, A. Ragozino ir kitų tyrėjų darbais.

I. JURIDINIO ASMENS BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS REGLAMENTAVIMO LIETUVOJE POKYČIŲ PRIEŽASTYS

Lietuvoje poreikis naujomis įstatymo nuostatomis ar teismų praktikos pagrindu išplėsti juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės ribas buvo jaučiamas jau seniai. I. Ligeikaitė 2003 m. publikuotame straipsnyje¹⁴ pabrėžė, kad praktikoje pasitaiko atvejų, kada išties problemiška identifikuoti juridinio asmens naudai nusikalstamą veiką padariusį fizinį asmenį. Mokslininkė atkreipė dėmesį, kad BK įtvirtinti juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės modeliai neišsprendžia tos problemos, kurią spręsti

¹² 2016 m. lapkričio 10 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 225, 226, 227, 230 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas Nr. XII-2780 // TAR, 2016-11-16, Nr. 26876 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. spalio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=c371df70abe111e6b844f0f29024f5ac>>.

¹³ 2016 m. lapkričio 10 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 387, 390 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas Nr. XII-2781 // TAR, 2016-11-16, Nr. 26877 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. spalio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=0f217f0abe211e6b844f0f29024f5ac>>.

¹⁴ *Ligeikaitė I.* Juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygos // *Jurisprudencija*, 2003, Nr. 45(37), p. 55.

turėtų pats baudžiamosios atsakomybės nustatymas juridiniam asmeniui, todėl dar 2003 m. siūlė taikyti tokius juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės modelius, kurie numatyti savarankišką, nuo fizinio asmens nepriklausančią, juridinio asmens baudžiamąją atsakomybę. D. Soloveičikas 2006 m. išleistoje monografijoje taip pat konstatavo visumos modelio reikalingumą ir aktualumą juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės taikymui Lietuvoje¹⁵. Šis mokslininkas minėjo BK 20 str. 4 d. (*mutatis mutandis* šiuo metu galiojančios BK redakcijos 5 str. – aut. past.) esančias Lietuvos Respublikos įstatymo leidėjo „užuominas“ apie realias visumos doktrinos taikymo perspektyvas Lietuvoje¹⁶. Visgi tam, kad šios Lietuvos mokslininkų rekomendacijos taptų juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės normatyviniu pagrindu, prireikė daugiau kaip dešimtmečio. Atsitiktinai ar ne, bet šie pokyčiai įvyko Lietuvai aktyviai siekiant tapti Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (toliau – EBPO) nare¹⁷. Lietuvos narystė EBPO ilgą laiką buvo vienas svarbiausių valstybės prioritetų, o be kitų Lietuvos įstojimui į EBPO keliamų sąlygų, Lietuva turėjo prisijungti prie 1997 m. EBPO konvencijos dėl kovos su užsienio pareigūnų papirkimu sudarant tarptautinius verslo sandorius ratifikavimo¹⁸.

Negalima nepastebėti fakto, kad 2016 m. lapkričio 10 d. BK 20 str. ir 2016 m. lapkričio 10 d. BPK 387 str. pakeitimo projektai buvo įregistruoti 2016 m. spalio 11 d. Be ilgų svarstymų įstatymų projektai buvo priimti Lietuvos Respublikos Seimo 2016 m. lapkričio 10 d., o įsigaliojo 2016 m. lapkričio 17 d. Įsigaliojus minėtiems įstatymų pakeitimams, 2017 m. balandžio 20 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė įstatymą dėl Konvencijos dėl kovos su užsienio pareigūnų papirkimu sudarant tarptautinius verslo sandorius ratifikavimo (toliau – konvencija). Konvencija Lietuvai įsigaliojo 2017 m. liepos 16 d. Šios konvencijos 2 str. numato, kad kiekviena šalis pagal savo teisės principus imasi būtinų priemonių juridinių asmenų atsakomybei už užsienio pareigūno papirkimą nustatyti. Pažymėtina, kad šis konvencijos straipsnis neįpareigoja šalių, konvencijos dalyvių, taikyti juridiniams asmenims baudžiamąją atsakomybę, jei tokios galimybės nenumato šalių nacionalinė teisė. Atsižvelgiant į tai, kad juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė Lietuvos Respublikoje buvo įtvir-

¹⁵ Soloveičikas D. Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Monografija. Vilnius: Justitia, 2006, p. 141.

¹⁶ *Ibid.*, p. 142, 143.

¹⁷ Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. spalio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.urm.lt/default/lt/ekonomine-diplomatija/lietuva-tarptautinese-ekonominese-organizacijose/ebpo>>.

¹⁸ Lietuvos Respublikos Seimas. Seimas ratifikavo Konvenciją dėl kovos su užsienio pareigūnų papirkimu sudarant tarptautinius verslo sandorius [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. gruodžio 7 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=119&p_k=1&p_t=171878>.

tinta dar 2000 m. priimtame BK, Lietuvai aktuali konvencijos 3 str. 1 d., numatanti, kad užsienio valstybės pareigūno papirkinėjimas būtų baudžiamas veiksmingomis, proporcingomis ir atgrasančiomis kriminalinėmis bausmėmis pagal baudžiamąją teisę¹⁹. Konvencijos įgyvendinimo Lietuvoje 1 etapo 2017 m. birželio mėnesio ataskaitoje nurodoma, kad 2016 m. padarytais BK ir BPK pakeitimais numatant juridinio asmens atsakomybės taikymą ten, kur neįmanoma nustatyti nusikalstamą veiką atlikusio (-ių) fizinio (-ių) asmens (-ų), tačiau galima pagrįstai manyti, kad vienas arba keli su juridiniu asmeniu susiję asmenys savarankiškai arba kartu padarė nusikalstamą veiką, Lietuvos įstatymai dabar žengia žingsnį dar toliau (reikalaujanti daugiau, nei nustatyta pagal konvencijos reikalavimus)²⁰.

Lietuvai siekiant tapti visateise EBPO nare, Lietuvos įstatymų leidėjas privalėjo dar kartą peržvelgti juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės reglamentavimą nacionalinėje teisėje ir suderinti jį su Lietuvą įpareigojančiais tarptautiniais teisės aktais²¹. Konvencijos ratifikavimas buvo svarbi priežastis naujai pažvelgti į juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės reglamentavimą nacionalinėje teisėje, nes ilgą laiką Lietuvoje baudžiamosios atsakomybės taikymas juridiniam asmeniui tiesiogiai priklausė nuo jo vardu ir interesais veikusių fizinių asmenų baudžiamosios atsakomybės kvalifikavimo, dėl to juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės taikymo įgyvendinimas nebuvo pakankamai efektyvus, mat neidentifikavus nusikalstamą veiką padariusio fizinio asmens, šią veiką buvo sudėtinga priskirti juridiniam asmeniui. Iki 2016 m. lapkričio 10 d. BK 20 str. ir BPK 387 str. pakeitimų Lietuvos Respublikos teisėje galioję juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės taikymo modeliai nebuvo pakankami siekiant baudžiamąją atsakomybę taikyti sudėtingą organizacinę struktūrą turintiems juridiniams asmenims, taip pat juridiniams asmenims, veikiantiems per savo padalinius ar atstovus užsienio valstybėse ir pan.,

¹⁹ Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos konvencija dėl kovos su užsienio valstybių pareigūnų papirkimu tarptautiniuose verslo sandoriuose, priimta 1997 m. lapkričio 21 d. // Teisės aktų registras, 2017-06-30, Nr. 11183 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. rugsėjo 12 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/e10b45c05d6211e79198ffdb108a3753>>.

²⁰ Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos 1997 m. konvencijos dėl kovos su papirkinėjimu įgyvendinimo Lietuvoje 1 etapo ataskaita, 2017 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. spalio 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.stt.lt/files/222_doc_file_1_133705.pdf>, p. 13.

²¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 72, 226, 227 ir 230 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 387 ir 390 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas, 2016 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. spalio 10 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwixO6QgJnXAhUpOJoKHW7PCzIQFggLMAA&url=https%3A%2F%2Fseimas.lrs.lt%2Frs%2Flegalact%2FTAk%2F30b61d008fb611e68adcd1bb2f432d1%2Fformat%2FISO_PDF%2F&usq=AOvVaw1wOk4iUc2awOGMFsjRQ-m>, p. 1.

t. y. juridiniams asmenims, turintiems plačią teisinę atsakomybę decentralizaciją. Žvelgiant į kitų valstybių (Jungtinių Amerikos Valstijų, Suomijos, Šveicarijos, Nyderlandų, Čekijos, Australijos ir kt.) pavyzdžius bei remiantis EBPO rekomendacijomis²², Lietuvoje buvo sukurtas teisinis pagrindas, leidžiantis taikyti baudžiamąją atsakomybę juridiniams asmenims ne tik nepriklausomai nuo fizinio asmens, įvykdžiusio nusikalstamą veiką juridinio asmens naudai ar interesais, patraukimo baudžiamajon atsakomybės fakto, tačiau kai kuriais atvejais ir neidentifikavus nusikalstamą veiką įvykdžiusio fizinio asmens. Štai, pavyzdžiui, Suomijos baudžiamosios teisės doktrina iš viso atmeta identifikacijos teoriją. Suomijos baudžiamasis kodeksas leidžia kvalifikuoti juridinio asmens įvykdytą nusikalstamą veiką anoniminės kaltės pagrindu. Tai reiškia, kad juridiniam asmeniui gali būti taikomos baudžiamosios sankcijos net ir tuomet, kai nusikalstamą veiką padaręs asmuo negali būti identifiukuotas ar patrauktas baudžiamajon atsakomybės dėl kitų priežasčių²³. Tuo tarpu Australija žengia dar toliau į juridinį asmenį ir jo baudžiamąją atsakomybę pažvelgdama per realistinę prieigą, sąlygojusią modelio, grindžiamo organizacinės kaltės idėja, įteisinimą. Esant organizacinei kaltei, juridinis asmuo laikomas tiesiogiai atsakingu už savo veiksmus ir neveikimą²⁴. Derėtų pabrėžti, kad tiek visumos doktrina, tiek ir organizacinės kaltės doktrina turi trūkumų, nepaisant to, kiekviena valstybė kurdama savo teises normas ir atsižvelgdama į savo nacionalinės teisės ypatumus, nuolat kintančią socialinę ir ekonominę realybę siekia taikyti tos valstybės jurisdikcijoje efektyviausiai veikiančius juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės modelius.

2016 m. lapkričio 10 d. BK 20 str. ir 2016 m. lapkričio 10 d. BPK 387 str. pakeitimais Lietuvos Respublikos teisėje buvo atspindėta visumos kaltės teorija, kuri taip pat neneigia fizinio asmens vaidmens svarbos juridinio asmens atžvilgiu, mat ji yra „ribojama proporcingumo kriterijaus, teigdama, kad juridinis asmuo yra visų jo žmogiškųjų komponentų suma“²⁵. Pasak A. Ragozino, remiantis visumos kaltės modeliu, juridiniam asmeniui gali būti pritaikyta baudžiamoji atsakomybė net ir nesant įrodymų, kad kuris nors pavienis atstovas ketino įvykdyti nusikaltimą arba

²² Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos Tarybos rekomendacija dėl tolesnės kovos su užsienio šalių pareigūnų papirkimais tarptautiniuose verslo sandoriuose, parengta 2009 m. lapkričio 26 d. [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. spalio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.stt.fi/files/221_doc_file_1_132138.pdf>.

²³ *Tolvanen M.* Trust, Business Ethics and Crime Prevention - Corporate Criminal Liability in Finland // *Jurisprudencija*, 2009, Nr. 1(115), p. 335, 348.

²⁴ *Cavanagh N.* Corporate Criminal Liability: An Assessment on the Models of Fault // *The Journal of Criminal Law*, 2011, p. 429 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. lapkričio 20 d.]. Prieiga per EBSCO.

²⁵ *Ibid.*

žinojo apie reikšmingų aplinkybių, sąlygojusių pažeidimą, egzistavimą²⁶. Taigi ši teorija leidžia priskirti nusikalstamą veiką juridiniam asmeniui ir tais atvejais, kai nėra galimybės nustatyti konkretaus žmogiškojo komponento, lėmusio nusikalstamos veikos padarymą, tačiau visi išsamiai bei nešališkai ištirti ir įvertinti įrodymai leidžia manyti, kad nusikalstama veika buvo padaryta juridinio asmens vardu, jo naudai arba interesais veikusio fizinio asmens. Šiuo požiūriu rėmėsi ir Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjas, įteisindamas 2016 m. lapkričio 10 d. BK 20 str. ir 2016 m. lapkričio 10 d. BPK 387 str. pakeitimus ir nustatydamas nebaigtinį atvejų, kada juridiniam asmeniui gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė nenustačius konkretaus, jo vardu ar interesais veikusio fizinio asmens, sąrašą.

II. FIZINIO ASMENS KRITERIJAUŠ REIKŠMĖ JURIDINIO ASMENS BAUDŽIAMAJAI ATSAKOMYBEI IKI 2016 M. LAPKRIČIO 10 D. BK 20 STR. IR 2016 M. LAPKRIČIO 10 D. BPK 387 STR. PAKEITIMŲ

BK 20 str. nuostatų ir jose glūdinčių juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės modelių pagrindu suformuotas teisinis reglamentavimas iki 2016 m. lapkričio 10 d. pakeitimų buvo grindžiamas pagrindine juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės kilimo sąlyga – fizinio asmens, susijusio su juridiniu asmeniu BK 20 str. nurodytais darbo ar civiliniais teisiniais santykiais ir veikusio juridinio asmens naudai ar interesais, įvykdyta nusikalstama veika, už kurios padarymą BK specialiojoje dalyje yra numatyta juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė. Iki 2016 m. lapkričio 10 d. pakeitimų Lietuvoje juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė buvo grindžiama dviem juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės doktrinomis: identifikacijos ir netiesioginės atsakomybės²⁷.

BK 20 str. 2 d. teorinis pagrindas – identifikacijos doktrina. Šis juridinio asmens atsakomybės modelis paremtas juridinio asmens personifikacija, konkrečių fizinių

²⁶ *Ragozino A.* Replacing the Collective Knowledge Doctrine with a Better Theory for Establishing Corporate Mens Rea: The Duty Stratification Approach // *Southwestern University Law Review*, 1995, No. 24, p. 423–425.

²⁷ Išsamiai šias juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės doktrinas yra aprašę: *Soloveičikas D.* Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Monografija. Vilnius: Justitia, 2006; *Никифоров А. С.* Юридическое лицо как субъект преступления и уголовной ответственности. Москва, 2002; *Lederman E.* Models for Imposing Corporate Criminal Liability: from Adaptation and Imitation Toward Aggregation and the Search for Self – Identity // *Buffalo Law Review*, 2000, Vol. 4; *Popa N. D.* Criminal Liability of the Legal Persons // *Juridical Current*, 2015, Vol. 18, Issue 4 ir kt.

asmenų veiklą ir kaltę priskiriant tiesiogiai pačiam juridiniam asmeniui²⁸. *Inter alia*, veika pripažįstama įmonės padaryta nusikalstama veika, kai ji padaryta vadovaujamas pareigas einančio asmens veikiant juridinio asmens interesais. Tokie asmenys tapatinami su juridiniu asmeniu, todėl pripažįstama, kad juridinis asmuo veikė tiesiogiai, be jokių tarpininkų²⁹. Vadovavimo principas reiškia tai, kad kas kontroliuoja kompanijos veiklą ar jai vadovauja, įkūnija pačią kompaniją³⁰. Veikiantis fizinis asmuo veikia ir pasisako ne kompanijos vardu. Jis veikia kaip pati kompanija ir mąstysena, kuri reguliuoja jo veiksmus, yra kompanijos mąstysena³¹.

Identifikacijos doktrinos pripažįstama juridinio asmens ir jo atsakomybės koncepcija jį sieja tik su tam tikras pareigas (vadovaujamas, leidžiančias formuoti juridinio asmens veiklos kryptis, politiką ir kultūrą, priimti sprendimus juridinio asmens vardu ir pan.) užimančiais fiziniiais asmenimis. Šių asmenų veiksmai, kai jie veikia juridinio asmens vardu, priskiriami ne tik jiems kaip fiziniams asmenims, o tiesiogiai ir juridiniam asmeniui. Taikant identifikacijos doktriną svarbu identifikuoti asmenį, kuris tapatinamas su juridiniu asmeniu, tam, kad šiuo pagrindu būtų galima baudžiamąją atsakomybę tiesiogiai taikyti ir juridiniam asmeniui. Kurie asmenys, valdantys juridinį asmenį, jam vadovaujantys ar jame dirbantys, laikomi su juridiniu asmeniu susijusiais asmenimis, įvairių valstybių nacionalinė teisė aiškina skirtingai. Lietuvos baudžiamosios teisės doktrinoje įtvirtintas gana platus fizinių asmenų, kurie tapatinami su juridiniu asmeniu, ratas³².

BK 20 str. 3 d. nuostatos buvo sukonstruotos netiesioginės juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės (dar literatūroje įvardijamos kaip *respondeat superior*) doktrinos pagrindu. Netiesioginės atsakomybės doktrina grindžiama veiksmų priskyrimu juridinio asmens vadovui ar savininkui per dviejų stadijų procesą. Pirmiausia nustatoma, ar juridinio asmens atstovo ar darbuotojo veiksmuose yra nusikalstamos veikos požymių. Jei nustatoma, kad nusikalstama veika įvykdyta dėl nusikalstamo

²⁸ *Soloveičikas D.* Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Monografija. Vilnius: Justitia, 2006, p. 119.

²⁹ *Ibid.*, p. 125.

³⁰ Law Commission. Legislating the Criminal Code Involuntary Manslaughter. Law Commission, 1996, No. 237, p. 6.27.

³¹ *Cavanagh N.* Corporate Criminal Liability: An Assessment on the Models of Fault // The Journal of Criminal Law, 2011, p. 428 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. lapkričio 20 d.]. Prieiga per EBSCO.

³² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamosios kodekso 20 straipsnio 1, 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija), 20 straipsnio 5 dalies (2004 m. liepos 5 d. redakcija), 43 straipsnio 4 dalies (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ išsamiai pasisakyta, kurie fiziniai asmenys yra tapatinami su juridiniu asmeniu.

vadovavimo, ji priskiriama vadovaujančiam asmeniui ar darbuotojui ir grindžiama tarp jų egzistuojančiu teisiniu santykiu³³. Veikos ir kaltės priskyrimo principo taikymas grindžiamas nuostata, kad atstovaujамasis (juridinis asmuo) perduoda savo veikimo ar neveikimo galimybę savo atstovui. Toks perdavimas leidžia atstovui veikti juridinio asmens vardu ir įpareigoja pastarąjį visiškai atsakyti už savo atstovo nusikalstamą veiką³⁴. Ši doktrina taip pat gali būti realizuojama praktikoje tik tokiu atveju, jei yra identifikuojamas nusikalstamą veiką įvykdęs fizinis asmuo. Būtent ši netiesioginės juridinio asmens atsakomybės taikymo sąlyga atspindi šios teorijos taikymo ribotumą. Aiškinant šią doktriną laikomasi nuomonės, kad, nesant fizinio asmens arba jo nenustačius, negali būti traukiamas atsakomybėn juridinis asmuo³⁵. Taigi iki 2016 m. lapkričio 10 d. BK 20 str. pakeitimų juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė buvo suvokiama ir pritaikoma tik per identifikuotą fizinį asmenį, o tai iš esmės atitiko tiek identifikacijos, tiek ir netiesioginės juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės modelio teorinius pagrindus.

Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje pažymėta, kad juridinio asmens, kaip nusikalstamos veikos subjekto, specifika yra ta, kad jis yra teisinių santykių dalyvis per jo vardu veikiančius fizinius asmenis. Juridinio asmens veikla neatsiejama nuo atitinkamų fizinių asmenų – vadovo, įgaliotojo atstovo ir pan., per kuriuos jis veikia, veiklos ir be jų veiklos apskritai būtų neįmanoma. Tuo pagrindu juridinio asmens kaltė siejama su fizinio asmens, veikiančio juridinio asmens naudai ar jo interesais, kalte, tačiau juridinio asmens kaltumas turi būti įrodytas BPK nustatyta tvarka, t. y. turi būti pagrįstas išsamiai bei nešališkai ištirtais ir teisingai įvertintais įrodymais³⁶. Šiuo Konstitucinio Teismo išaiškinimu plačiai remiasi ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėdamas bylas, kylančias dėl juridinių asmenų įvykdytų nusikalstamų veikų. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, jog praktikoje pripažįstama, kad juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė yra išvestinė iš fizinio asmens atsakomybės. Tai aiškinama tuo, kad juridinio asmens specifika suponuoja ir atitinkamų jo baudžiamosios atsakomybės pagrindų bei sąlygų nustatymą BK, *inter alia*, tai

³³ *Lederman E.* Models for Imposing Corporate Criminal Liability: from Adaptation and Imitation Toward Aggregation and the Search for Self – Identity // *Buffalo Law Review*, 2000, Vol. 4: 641, p. 652.

³⁴ *Soloveičikas D.* Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Monografija. Vilnius: Justitia, 2006, p. 101.

³⁵ *Ibid.*, p. 101.

³⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 1, 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija), 20 straipsnio 5 dalies (2004 m. liepos 5 d. redakcija), 43 straipsnio 4 dalies (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 69-2798; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-620-677/2015.

reiškia, kad pagal BK juridinio asmens atsakomybė atsiranda tik tada, kai nusikalstamą veiką jo naudai arba jo interesais padaro fizinis asmuo, turintis tam tikrų požymių, kurie jį sieja su juridiniu asmeniu. Taigi norint juridinį asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn būtina nustatyti, ar buvo padaryta atitinkama fizinio asmens nusikalstama veika³⁷. Lietuvos teisėje pripažįstant išimtinai išvestinę arba dar kitaip vadinamą netiesioginę juridinio asmens baudžiamąją atsakomybę ir jos pagrindų įteisinant juridinio asmens atsakomybės modelius, atspindėtas nominalistinis požiūris į juridinį asmenį ir jo baudžiamąją atsakomybę.

III. FIZINIO ASMENS IDENTIFIKAVIMO KRITERIJAUS REIŠMĖ JURIDINIO ASMENS BAUDŽIAMAJAI ATSAKOMYBEI PO 2016 M. LAPKRIČIO 10 D. BK 20 STR. 5 D. IR 2016 M. LAPKRIČIO 10 D. BPK 387 STR. 3 D. PAKEITIMŲ

Lietuvos baudžiamojoje teisėje ir teismų praktikoje pripažįstama, kad juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė nepašalina fizinio asmens, kuris padarė, organizavo, kurstė arba padėjo padaryti nusikalstamą veiką, baudžiamosios atsakomybės³⁸. 2016 m. lapkričio 10 d. BK 20 str. ir 2016 m. lapkričio 10 d. BPK 387 str. pakeitimų poreikis buvo grindžiamas tuo, jog, siekiant veiksmingos juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės, teisinga įtvirtinti ir papildomą principą: fizinio asmens atsakomybė neturėtų būti sąlyga juridinio asmens atsakomybei kilti³⁹. Taigi, 2016 m. lapkričio 10 d. pakeitimai pasiūlė kitą juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės aiškinimą, o tai neišvengiamai sąlygojo fizinio asmens kaltės kriterijaus, buvusio būtina sąlyga juridinio asmens baudžiamajai atsakomybei kilti, vaidmens kaitą.

Siekiant veiksmingos juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės, atlikus 2016 m. lapkričio 10 d. BK 20 str. 5 d. pakeitimus buvo pasiremta visiškai kitu teo-

³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-95/2012; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-620-677/2015.

³⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 1, 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija), 20 straipsnio 5 dalies (2004 m. liepos 5 d. redakcija), 43 straipsnio 4 dalies (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios, 2009, Nr. 69-2798; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-95/2012; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-620-677/2015.

³⁹ Liability of Legal Persons. Thematic study. Organisation for Economic Co-operation and Development, Anti-Corruption Network for Eastern Europe and Central Asia, 2015 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. spalio 2 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.oecd.org/corruption/ACN-Liability-of-Legal-Persons-2015.pdf>>.

riniu principu, kurį įteisinus įstatymu į juridinio asmens baudžiamąją atsakomybę buvo pažvelgta per visumos arba vadinamąją kolektyvinės kaltės doktriną. 2016 m. lapkričio 10 d. BK 20 str. 5 d. pakeitimais įstatymo leidėjas nustatė, kad juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės už jo naudai arba jo interesais fizinio asmens padarytą, organizuotą, kurstytą ar padėtą daryti nusikalstamą veiką nepašalina nei fizinio asmens baudžiamoji atsakomybė, nei aplinkybės, kad fizinis asmuo už šią veiką atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės arba jis nėra traukiamas baudžiamojon atsakomybėn dėl kitų priežasčių.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas dar iki 2016 m. lapkričio 10 d. BK 20 str. 5 d. pakeitimų įsigaliojimo buvo išaiškinęs, kad juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė nėra sąlygota aplinkybės, ar nusikalstamą veiką padaręs asmuo yra patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, mat toks asmuo gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės įstatyme numatytais pagrindais (pavyzdžiui, BK 38, 39 str. pagrindu), tačiau tai nepašalina juridinio asmens atsakomybės⁴⁰. Visgi reikėtų pridurti, kad BK 38, 39 str. nurodytos sąlygos (pavyzdžiui, asmens prisipažinimas dėl padarytos nusikalstamos veikos (BK 38 str. 1 d. 1 p.) arba asmens pirmą kartą padaryta nusikalstama veika (BK 39 str. 1 p.)) leidžia daryti išvadą, kad kiekvienu iš BK 38 ir 39 str. nurodytų atvejų privalo būti konstatuota fizinio asmens įvykdyta nusikalstama veika bei identifikuotas šią veiką įvykdęs fizinis asmuo. BK 38 str. 1 d. įtvirtintos fizinio asmens atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygos suponuoja ir šio fizinio asmens kaltės egzistavimą (per fizinio asmens prisipažinimą padarius nusikalstamą veiką, geranorišką padarytos žalos atlyginimą ir pan.). BK 39 str. 1 p. sąlyga reikalauja nusikalstamos veikos padarymo fakto objektyvaus egzistavimo, nors fizinis asmuo ir atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės. Taigi, net ir BK 38, 39 str. įtvirtintais atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės atvejais buvo privalu identifikuoti nusikalstamą veiką padariusį fizinį asmenį.

2016 m. lapkričio 10 d. BK 20 str. ir 2016 m. lapkričio 10 d. BPK 387 str. pakeitimų projektų rengėjai nurodė, kad yra nemaža situacijų, kurias reikia įstatymiškai įtvirtinti, kaip kad, pavyzdžiui, atvejus, kuomet fizinio asmens nusikalstamos veikos padarymo faktas gali būti konstatuotas, tačiau jis nėra traukiamas baudžiamojon atsakomybėn. Tokiais atvejais galėtų būti laikomi baudžiamosios atsakomybės senaties termino suėjimas, fizinio asmens nepakaltinamumas ar jo mirtis⁴¹. Sąlygų,

⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 55 „Dėl teismų praktikos nusikalstamų veikų finansų sistemai baudžiamosiose bylose“ (BK 214, 215, 219, 220, 221, 222, 223 straipsniai).

⁴¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 72, 226, 227 ir 230 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 387 ir 390 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas, 2016 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. spalio 10 d.]. Prieiga per internetą:

sudarančių prielaidą fizinį asmenį atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės, kilimas nepašalina pareigos įrodinėti fizinio asmens kaltę, net ir ateityje nepriimant apkaltinamojo nuosprendžio tokių fizinį asmenų atžvilgiu. Po 2016 m. lapkričio 10 d. BK 20 str. 5 d. pakeitimų baudžiamoji atsakomybė juridiniam asmeniui gali kilti ne tik tais atvejais, kada fizinis asmuo, įvykdęs nusikalstamą veiką, atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės, tačiau ir tais atvejais, kuomet fizinis asmuo nėra traukiamas baudžiamojon atsakomybėn dėl kitų priežasčių. Įstatymų leidėjas BK neapibrėžia, kokios „kitos priežastys“ tai galėtų būti.

2016 m. lapkričio 10 d. BK 20 str. pakeitimai buvo atlikti išvien su 2016 m. lapkričio 10 d. BPK 387 str. pakeitimais, kurio 3 d. buvo išvardyti galimi atvejai (nepateikiant baigtinio jų sąrašo), kuomet baudžiamasis procesas juridinio asmens atžvilgiu gali būti pradėtas ar tęsiamas atskirai nuo jo naudai ar interesais nusikalstamą veiką galimai padariusio fizinio asmens. 2016 m. lapkričio 10 d. BK 20 str. 5 d. pakeitimai analizuotini sistemiškai su BPK 387 str. 3 d. pakeitimais⁴².

BPK 387 str. 3 d. 1–9 punktuose nurodytais atvejais turi būti identifikuojamas juridinio asmens naudai ar interesais nusikalstamą veiką padaręs ar nusikalstamos veikos padarymu įtariamasis fizinis asmuo. Taigi, nors įstatymų leidėjas įtvirtino atskirus atvejus, leidžiančius baudžiamąjį procesą juridinio asmens atžvilgiu pradėti ar tęsti atskirai nuo fizinio asmens, visais šiais atvejais juridinio asmens kaltę siejama su konkrečiu fiziniu asmeniu, tačiau šio fizinio asmens kaltės konstatavimas teismo nuosprendžiu nėra būtina sąlyga taikyti baudžiamąją atsakomybę juridiniam asmeniui. Įstatymo leidėjas BPK 387 str. 3 d. fizinį asmenį, galimai nusikalstamai veikusį juridinio asmens naudai ar interesais, įvardijo kaip *galimai padariusį* nusikalstamą veiką, o tai leidžia daryti išvadą, kad pakanka pagrįstai įtarti tokį fizinį asmenį nusikalstamos veikos, už kurią pagal BK atsako juridinis asmuo, padarymu nereikalaujant priimti apkaltinamojo nuosprendžio tam, kad per fizinio asmens įvykdytą nusikalstamą veiką būtų konstatuojama juridinio asmens kaltė. Kokiu mastu, kokiais įrodymais remiantis ir kokioms sąlygoms esant būtų galima taikyti baudžiamąją atsakomybę juridiniam asmeniui pasinaudojant BPK 387 str. 3 d. nurodytais atvejais, šiuo metu aiškių orientyrų nėra.

2016 m. lapkričio 10 d. BPK 387 str. 3 d. pakeitimais baudžiamąjį proceso įstatyme įsitvirtino *nusikalstamą veiką galimai padariusio fizinio asmens* terminas. Iki

<https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwixO6QgJnXAhUpOJoKHW7PCzIQFggIMAA&url=https%3A%2F%2Fseimas.lrs.lt%2Frs%2Flegalact%2Ftak%2F30b61d008fb611e68adca1bb2f432d1%2Fformat%2FISO_PDF%2F&usq=AOvVaw1wOk4iUc2awOGMFsjjRQ-m>.

⁴² BPK 387 str. pakeitimai šiame straipsnyje analizuojami tik tiek, kiek šių procesinių baudžiamosios teisės normų pakeitimai susiję su fizinio asmens vaidmeniu juridinio asmens baudžiamajai atsakomybei kilti.

šiol nėra aiškus šio termino turinys, todėl galima būtų tik daryti prielaidas, kokia riba baudžiamajame procese galėtų būti tarp nusikalstamą veiką padariusio asmens sąvokos ir BPK 21 str. įtvirtintos įtariamojo sąvokos. BPK 21 str. 3 d. numato, kad kai asmuo slapstosi ar jo buvimo vieta nežinoma, įtariamuoju jis pripažįstamas prokuroro nutarimu ar ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi, o neatidėliotinais atvejais – ikiteisminio tyrimo pareigūno nutarimu⁴³. Tuo tarpu BPK 387 str. 3 d. 7 p. asmenį, pasislėpusį nuo ikiteisminio tyrimo ar teismo arba kai jo buvimo vieta nežinoma, įvardija taip pat kaip nusikalstamą veiką galimai padariusį asmenį. Taigi šiuo konkrečiu atveju įtariamojo ir nusikalstamą veiką galimai padariusio fizinio asmens sąvokos aiškinimas sutampa. Visgi naujos nusikalstamą veiką galimai padariusio fizinio asmens koncepcijos įtvirtinimas BPK leidžia daryti prielaidą, kad nusikalstamą veiką galimai padaręs fizinis asmuo neprivalo turėti įtariamojo procesinio teisinio statuso, ir tokio procesinio statuso konstatavimas nėra privaloma sąlyga norint baudžiamąją atsakomybę taikyti juridiniam asmeniui.

2016 m. lapkričio 10 d. pakeitimais BPK 387 str. 4 d. buvo taip pat įtvirtinta nuostata, kad BPK 387 str. 3 d. 1–4 punktuose nurodytais atvejais teismas remiasi anksčiau priimtais sprendimais ar išvadomis, kuriais konstatuotas fizinio asmens padarytos nusikalstamos veikos faktas. BPK 387 str. 3 d. 5–9 ir 11 punktuose nurodytais atvejais teismas remiasi baudžiamosioje byloje surinktais įrodymais, priimtais sprendimais ir išvadomis, kuriais sprendžiama apie fizinio asmens padarytos nusikalstamos veikos faktą (BPK 387 str. 5 d.)⁴⁴. Taigi visais šiais atvejais būtina identifikuoti galimai nusikalstamą veiką įvykdžiusį fizinį asmenį. Fizinio asmens galimai padaryta nusikalstama veika turi sąlygoti juridinio asmens sukeltas žalingas pasekmes, už kurias BK numato juridiniam asmeniui baudžiamosios atsakomybės taikymą. Nusikalstama veika, kurios padarymo dėl įrodymų stokos ar kitų priežasčių nėra galimybės priskirti konkrečiam fiziniam asmeniui, dėl neįrodytos nusikaltimo sudėties arba jo atžvilgiu nepriimto apkaltinamojo nuosprendžio nesukelia baudžiamosios atsakomybės fiziniam asmeniui, tačiau tai nesudaro galimybės šios atsakomybės išvengti juridiniam asmeniui.

Iki 2016 m. lapkričio 10 d. BK 20 str. ir 2016 m. lapkričio 10 d. BPK 387 str. pakeitimų Lietuvos teismų praktikoje formuota pozicija, jog juridinio asmens kaltė dėl nusikaltimo padarymo neatsiejama nuo fizinio asmens, per kurį juridinis asmuo veikia, kaltės, galutinai ir išsamiai nebegali paaiškinti juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės teisinio reglamentavimo po 2016 m. lapkričio 10 d. pakeitimų, mat juridinio asmens baudžiamąją atsakomybę gali sąlygoti vien tik nusikalstamą veiką

⁴³ Lietuvos Respublikos baudžiamosio proceso kodeksas. Patvirtintas 2002 m. kovo 14 d. įstatymu Nr. IX-785 // Žin., 2002, Nr. 37-1341.

⁴⁴ *Ibid.*

galimai padariusio fizinio asmens veiksmai (fizinio asmens padarytos nusikalstamos veikos faktas), kurie *per se* tik sudaro prielaidą fizinio asmens kaltei įtarti, ir kai kuriais atvejais fizinio asmens kaltės įrodymas nebėra laikomas privaloma sąlyga juridinio asmens baudžiamajai atsakomybei kilti. Straipsnio autorės įsitikinimu, nusikalstamą veiką galimai padariusio fizinio asmens samprata negali susiaurėti iki įrodymais nepagrįstų įtarimų šio fizinio asmens atžvilgiu. Nusikalstamą veiką galimai padaręs fizinis asmuo turėtų būti suvokiamas kaip asmuo, kurio atžvilgiu nėra priimtas apkaltinamasis teismo nuosprendis, nors, nesant BPK 387 str. 3 d. 1–10 punktuose įtvirtintų sąlygų, jis būtų priimtas. Galimai nusikalstamą veiką padariusio fizinio asmens sampratą siaurinti iki įtarimų, nesant galimybės įrodyti nusikalstamos veikos padarymu įtariamo fizinio asmens padaryto nusikaltimo (baudžiamojo nusizengimo) sudėties, būtų atimta ir teisinės gynybos galimybė nusikalstamos veikos padarymu įtariamam juridiniam asmeniui.

BPK 387 str. 3 d. 10 p. įstatymų leidėjas įtvirtino itin juridinio asmens baudžiamąją atsakomybę griežtinančią nuostatą, kuri numato, kad baudžiamasis procesas juridiniam asmeniui gali būti pradedamas ar tęsiamas net ir tais atvejais, kai sudėtinga juridinio asmens valdymo struktūra ar kitos aplinkybės neleidžia nustatyti, persekioti ar nuteisti konkrečiau nusikalstamą veiką padariusio fizinio asmens, tačiau yra pagrindas manyti, kad nusikalstamą veiką padarė vienas ar daugiau BK 20 str. 2 ar 3 dalyje nurodytų fizinių asmenų arba kad nusikalstama veika padaryta šių asmenų bendrais veiksmais (neveikimu). Šios teisės normos atsiradimas per juridinio asmens kaltės atirbojimą nuo fizinio asmens kaltės atvėrė kelią juridinio asmens ir fizinio asmens baudžiamosios atsakomybės atirbojimui. Pagal BPK 387 str. 3 d. 10 p. formuluotę, nusikalstamos veikos padarymu turi būti įtariami konkrečiai įstatyme apibrėžti asmenys: turintys teisę atstovauti juridiniam asmeniui arba priimti sprendimus juridinio asmens vardu arba turintys teisę kontroliuoti juridinio asmens veiklą. BPK 387 str. 3 d. 10 p. gali būti taikomas ir tais atvejais, kai yra pagrindas manyti, kad nusikalstamą veiką padarė juridinio asmens darbuotojas ar įgaliotas atstovas asmens, turėjusio teisę atstovauti juridiniam asmeniui, priimti sprendimus juridinio asmens vardu arba kontroliuoti juridinio asmens veiklą, nurodymu ar leidimu arba dėl nepakankamos priežiūros ar kontrolės. Juridinio asmens ryšį su jį kontroliuojančiais, jam vadovaujančiais ar jo vardu sprendimus priimančiais asmenimis yra galimybė nustatyti arba tikėtina pagrįsti, remiantis juridinio asmens įstatais (nuostatais), vidiniais juridinio asmens norminiais dokumentais (tvarkomis, taisyklėmis, instrukcijomis ir pan.), pagaliau – susiformavusia kasdiene komercinės veiklos praktika (pavyzdžiui, nustatčius, kokios yra įprastinės darbuotojų ar juos kontroliuojančių asmenų funkcijos). Daugiausia klausimų kelia įgalioto atstovo – fizinio asmens vaidmuo darant nusikalstamą veiką. Konstitucinis Teismas yra išaiškinęs, kad BK 20 str. 3 d. vartojama sąvoka „įgaliotas atstovas“ turėtų būti aiškinama atsižvelgiant į Civilinio

kodekso nuostatas, reglamentuojančias sutartinio atstovavimo santykius, *inter alia*, įgaliojimo ar prokūros pagrindu⁴⁵. Vadovaujantis LR CK 2.137 str. ir 2.178 str., tiek prokūra, tiek ir įgaliojimas turi turėti rašytinę formą, kurioje identifikuojamas asmuo, kuriam suteikiami įgaliojimai veikti. 2016 m. lapkričio 10 d. BPK 387 str. 3 d. 10 p. pakeitimai gali būti aktualūs tokiais atvejais, kuomet įgaliojimas ar prokūra yra suteikti keliems asmenims ir nėra galimybės nustatyti, kuris iš šių asmenų padarė nusikalstamą veiką. Sunkumų identifikuoti fizinį asmenį, padariusį nusikalstamą veiką jį įgaliojusio juridinio asmens naudai, gali kilti ir tuomet, kai juridinis asmuo suteikia įgaliojimus kitam juridiniam asmeniui, o nusikalstamą veiką padaryti turėjo objektyvias galimybes bet kuris iš atstovaujančio juridinio asmens atstovų. Atskiros analizės reikalauja savanoriško sutartinių santykių (darbo ar civilinių) konstatavimo (ne)privalomumas tais atvejais, kai nėra galimybės identifikuoti nusikalstamą veiką padariusio asmens, nes neidentifikavus nusikalstamą veiką padariusio fizinio asmens gali būti neįmanoma nustatyti jo teisinių sąsajų ir su juridiniu asmeniu.

Įvertinus Lietuvos Respublikos įstatymo leidėjo intenciją atliktais 2016 m. lapkričio 10 d. BK 20 str. ir 2016 m. lapkričio 10 d. BPK 387 str. pakeitimais įtvirtinti visumos doktrinos modelį juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės institute, pagrįstai kyla klausimas, ar buvo suderinti 2016 m. lapkričio 10 d. BPK 387 str. 3 d. 10 p. pakeitimai su BK 20 str. 2 d.? BK 20 str. 2 d. numato, kad juridinis asmuo atsako už fizinio asmens padarytas nusikalstamas veikas tik tuo atveju, jeigu nusikalstamą veiką juridinio asmens naudai arba jo interesais padarė fizinis asmuo. Tuo tarpu 2016 m. lapkričio 10 d. BPK 387 str. 3 d. 10 p. pakeitimais buvo įtvirtinta nuostata, ne tik leidžianti baudžiamojon atsakomybėn traukti juridinį asmenį, kada nėra galimybės nustatyti, persekioti ar nuteisti konkretaus nusikalstamą veiką padariusio fizinio asmens, bet ir duodanti aiškią nuorodą į BK 20 str. 2 d. aiškindama, kad tam, kad juridinį asmenį būtų galima patraukti baudžiamojon atsakomybėn, užtenka pagrindo manyti, kad nusikalstama veika buvo padaryta vieno ar kelių BK 20 str. 2 d. išvardytų fizinių asmenų. Šį nenuoseklumą galima būtų spręsti BK 20 str. 2 d. pašalinus įtvirtintą privalomą juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės imperatyvą būti traukiamam atsakomybėn tik tuo atveju, jei nusikalstama veika buvo padaryta juridinio asmens naudai ar interesais veikusio fizinio asmens.

2016 m. lapkričio 10 d. BK 20 str. ir BPK 387 str. pakeitimais įteisintas juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės reglamentavimas šiuo metu kelia nemaža iššūkių, tokių kaip objektyvių kriterijų, leidžiančių konstatuoti, jog yra surinkti visi

⁴⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 1, 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija), 20 straipsnio 5 dalies (2004 m. liepos 5 d. redakcija), 43 straipsnio 4 dalies (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios, 2009, Nr. 69-2798.

įrodymai ir atlikti visi procesiniai veiksmai, dėl kurių nesama galimybės identifikuoti nusikalstamą veiką įvykdžiusio fizinio asmens. Kai kurie šiuolaikiniai juridiniai asmenys turi labai sudėtingą organizacinę struktūrą, tačiau nederėtų pamiršti, kad juridinių asmenų organizacinės struktūros formavimą, valdymo organų tarpusavio teisių ir pareigų subordinacijos esminius principus reglamentuoja civiliniai įstatymai, detalizuoja vidaus tvarkos taisyklės ir kiti norminiai vidaus dokumentai. Nustatyti juridinio asmens, turinčio sudėtingą valdymo struktūrą, vardu nusikalstamai veikusius asmenis neabejotinai yra tiek nusikalstamą veiką tiriančių pareigūnų kompetencijos, tiek ir laiko resursų klausimas. Vieno iš jų stoka galėtų sąlygoti tai, kad nusikalstamai linkę veikti fiziniai asmenys galėtų lengvai pasislėpti už sudėtingos juridinio asmens organizacinės struktūros, painingo, klaidinamo tarpusavio pareigų paskirstymo. Taip pat nederėtų pamiršti ir tokio juridinių asmenų *modus operandi*, kuomet juridinis asmuo iš viso neturi aiškios vidinės struktūros, teisių ir pareigų pasiskirstymo ar teisinio pagrindo (oficialaus įgaliojimo, sutarties ir pan.) atstovauti ar būti atstovaujamas. Formuojant naują juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės taikymo praktiką nederėtų ignoruoti ir „šešėlinių“ juridinių asmenų valdytojų, formuojančių juridinių asmenų *modus operandi*, egzistavimo.

Praėjus daugiau kaip metams nuo šiame straipsnyje aptariamų BK ir BPK teisės normų pakeitimų, naujos teismų praktikos, esmingai keičiančios juridinio asmens nusikalstamos veikos padarymo kriterijų kvalifikavimą, kol kas nėra. Teismų nutartyse, priimtose 2017 metais, juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės klausimai sprendžiami remiantis nuoseklia, per pastarąjį dešimtmetį suformuota teismų praktika, paremta aiškinimu, kad juridinis asmuo teisinių santykių subjektu tampa tik per jo vardu veikiančius fizinius asmenis, tai lemia ir juridinio asmens kaltės specifika, kuri siejama su fizinio asmens, veikiančio juridinio asmens naudai ar interesais, kalte⁴⁶. Nesant gausios teismų praktikos, susijusios su baudžiamosios atsakomybės taikymu juridiniams asmenims, o juo labiau nesant išnagrinėtų baudžiamųjų bylų Lietuvos Aukščiausiajame Teisme, kuriose jau būtų pritaikytos 2016 m. lapkričio 10 d. pakeitimais BK 20 str. ir BPK 387 str. įtvirtintos teisės normos, tam tikrais atvejais eliminuojančios pareigą įrodinėti fizinio asmens kalte, negalima teigti, kad suformuota teismų praktika neatitinka šiandieninio juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės teisinio reglamentavimo. Teismų išaiškinimai jau išnagrinėtose bylose, atsižvelgiant į tų bylų *ratio decidendi*, ir toliau išlieka aktualūs, tačiau nebepajėgūs aprėpti ir paaiškinti BK 20 str. ir BPK 387 str. taikymo galimybių, sąlygų ir juridinio

⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. sausio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-28-303/2017; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-122-511/2017; Vilniaus apygardos teismo 2017 m. liepos 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-41/2017.

asmens baudžiamosios atsakomybės kriterijų po 2016 m. lapkričio 10 d. pakeitimų tais atvejais, kada nėra galimybės identifikuoti nusikalstamą veiką padariusio fizinio asmens, kada jis priklauso ne Lietuvos Respublikos jurisdikcijai, kada nusikalstama veika įvykdyta juridinio asmens atstovų kolegialaus sprendimo pagrindu ir kitais atvejais, kurių baigtinio sąrašo įstatymų leidėjas nepateikė BK 20 str. ir BPK 387 str.

Juridinius asmenis pripažįstant savarankiškais civilinių teisinių santykių dalyviais bei juos pripažinus baudžiamosios teisės subjektais, jie tampa atsakingi už savo neteisėtus veiksmus ir įvykdytas nusikalstamas veikas, tačiau Lietuvos teisėje pripažįstama tik netiesioginė juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė, laikantis nuomonės, kad juridinis asmuo bet kokius veiksmus (teisėtus ar neteisėtus) atlikti, taip pat susilaikyti nuo tokių veiksmų atlikimo gali tik per fizinius asmenis. Fizinių asmenų veiksmai sąlygoja juridinio asmens subjektiškumo įgijimą, galimybę vykdyti veiklą, priimti sprendimus, atlikti organizacinius ir struktūrinius pokyčius, įgyvendinti juridinio asmens pasibaigimą ir kt. Fizinis asmuo, veikdamas kaip juridinį asmenį kontroliuojantis ar jam vadovaujantis asmuo, formuoja juridinio asmens valią ir kuria juridinio asmens veiksmus. Šiam fiziniam asmeniui, taip pat juridinio asmens atstovui ar darbuotojui aktualizavus veiksmus juridinio asmens vardu, šie veiksmai tampa ir juridinio asmens veiksmomis, o jiems turint nusikalstamos veikos požymių, tampa juridinio asmens įvykdyta nusikalstama veika. Tuo pačiu principu galima būtų vertinti ir juridinio asmens padarytą nusikalstamą veiką esant BK 20 str. 5 d. ir BPK 387 str. 3 d. 10 p. įtvirtintoms sąlygoms. Juridinis asmuo turėtų atsakyti už jo vardu ar interesais padarytą nusikalstamą veiką nesant galimybės nustatyti nusikalstamą veiką padariusio fizinio asmens, jei juridinis asmuo per jam atstovaujančius ar jį valdančius asmenis nesiėmė visų reikalingų priemonių, kuriomis būtų užkirtęs kelią nusikalstamai veikai įvykdyti, bei savo veiklą vykdė būdu, neleidžiančiu identifikuoti konkrečių, nusikalstamą veiką įvykdžiusių, asmenų. Netinkamas juridinio asmens valdymas ar veiklos vykdymas per painias komercinės veiklos schemas, galinčias paslėpti juridinio asmens *modus operandi* ir nusikalstamą veiką įvykdžiusius fizinius asmenis, neturėtų tapti sąlyga, leidžiančia juridiniam asmeniui išvengti baudžiamosios atsakomybės. Priešingai, pats juridinis asmuo turėtų būti suinteresuotas vengti situacijų, kuomet tampa neįmanoma identifikuoti juridinio asmens naudai ar interesais nusikalstamai veikiančių asmenų. M. H. Baer teigia, kad norėdami „reabilituoti įmonės kultūrą, mes turime pažvelgti kompleksiskai į įmonės formą ir valdymą bei apsvarstyti, kurios formos sumažina arba padidina nusikalstamo elgesio riziką“⁴⁷. Iš esmės *mens rea* kur kas labiau atsispindi juridinio

⁴⁷ Baer H. M. Organizational Liability and the Tension between Corporate and Criminal Law // Journal of Law and Policy, 2010, Vol. 19, Issue 1, p. 14 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. lapkričio 21 d.]. Prieiga per EBSCO.

asmens veiklos kultūroje nei pavienio fizinio asmens mąstysenoje⁴⁸. Tai reiškia, kad šalia įstatyme išvardytų atvejų, kada juridiniam asmeniui kyla baudžiamoji atsakomybė, įstatymo įgyvendinamuosiuose teisės aktuose ar teismų praktikoje turėtų būti sukurtos sąlygos, kada, vykdydamas tinkamai kontroliuojamą ir skaidrią komercinę veiklą, jis galėtų išvengti baudžiamosios atsakomybės, ypač, jei įsigaliojus 2016 m. lapkričio 10 d. pakeitimams, kai kuriais atvejais tik yra įtariama, kad nusikalstama veika buvo padaryta fizinio asmens, nes tokiu atveju ir fizinis asmuo tik galimai galėjo būti susijęs su juridiniu asmeniu.

2016 m. lapkričio 10 d. BK 20 str. ir 2016 m. lapkričio 10 d. BPK 387 str. pakeitimais atnešė ne tik naują požiūrį į juridinį asmenį Lietuvos baudžiamojoje teisėje, bet ir iškėlė daug naujų klausimų: kaip apibrėžti nusikalstamą veiką galimai padariusio fizinio asmens sąvoką, koks jos santykis su įtariamojo koncepcija, kokių mastu ir kokiais objektyviais kriterijais remiantis galima konstatuoti, kad juridiniam asmeniui kyla baudžiamoji atsakomybė už veiką, galimai padarytą fizinio asmens, ir kt.

IV. NEKALTUMO PREZUMPCIJOS GALIOJIMAS ESANT JURIDINIO ASMENS KOLEKTYVINEI KALTEI

Lietuvos Respublikos Konstitucijos⁴⁹ 31 str. 1 d. įtvirtinta nuostata: „Asmuo laikomas nekaltu, kol jo kaltumas neįrodytas įstatymo nustatyta tvarka ir pripažintas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu.“ Taigi, kol nėra įrodyta įstatymo tvarka ir pripažinta įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu, kad juridinis asmuo padarė nusikalstamą veiką, tol jis bus laikomas nekaltu ir nekaltumo prezumpcija galios visa jos apimtimi. Žiūrint formaliai, 2016 m. lapkričio 10 d. BK 20 str. ir 2016 m. lapkričio 10 d. BPK 387 str. pakeitimais neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 str. 1 d. Visgi tam, kad būtų įrodyta juridinio asmens kaltė, neišvengiamai, įstatymo nustatyta tvarka, turėtų būti tiriama ir fizinio asmens juridinio asmens naudai ar interesais galimai įvykdyta nusikalstama veika, kadangi, kaip straipsnio autorė minėjo anksčiau, Lietuvos baudžiamojoje teisėje pripažįstama netiesioginė juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė. 2016 m. lapkričio 10 d. BK 20 str. ir 2016 m. lapkričio 10 d. BPK 387 str. pakeitimų analizė atskleidė, kad BPK 387 str. įsigaliojo nemaža naujų atvejų, sudarančių sąlygas juridinio asmens baudžiamajai atsakomybei kilti net ir tada, kai fizinio asmens atžvilgiu nėra priimtas apkaltinamasis teismo nuosprendis arba jis nėra pripažintas kaltu įstatymo nustatyta

⁴⁸ *Cavanagh N.* Corporate Criminal Liability: An Assessment on the Models of Fault. *The Journal of Criminal Law*, 2011, p. 432 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. lapkričio 20 d.]. Prieiga per EBSCO.

⁴⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucija. Priimta 1992 m. spalio 25 d. // Lietuvos aidas, 1992, Nr. 220-0.

tvarka. Susidaro situacija, kad juridinis asmuo BPK tvarka gali būti pripažintas kaltu dėl nekaltumo prezumpcijos prasme nekaltų fizinio asmens veiksmų.

Probleminiais atvejais straipsnio autorė mato ir BK 20 str. 5 d. įtvirtintas „kitas priežastis“, „kitas aplinkybės“, įtvirtintas BPK 387 str. 3 d. 10 p., ir „kitus atvejus“, įtvirtintus BPK 387 str. 3 d. 11 p., kurie po 2016 m. lapkričio 10 d. pakeitimų taip pat sudaro teorines prielaidas juridinio asmens baudžiamajai atsakomybei kilti. Aiškių sąlygų, leidžiančių nedviprasmiškai taikyti šias įstatymo nuostatas, trūkumas implikuoja ir aiškių juridinio asmens teisinės gynybos kriterijų nebuvimą. Tuo tarpu fizinio asmens identifikavimo kriterijaus nustatymas taikant baudžiamąją atsakomybę juridiniam asmeniui, kuris buvo suformuotas Lietuvos teismų praktikoje, labiau atitinka identifikacijos bei netiesioginės atsakomybės teorijas, o ne visumos modelį. Šiuo metu nėra aišku, kiek pagrįstai turi būti įtariamas nusikalstamą veiką įvykdęs fizinis asmuo tam, kad baudžiamoji atsakomybė kiltų juridiniam asmeniui, kuomet remiantis turi būti įrodyta ir pagrįsta juridinio asmens padaryta nusikalstama veika neidentifikavus jo naudai ar interesais veikusio fizinio asmens arba nepripažinus jo kaltu apkaltinamuoju teismo nuosprendžiu, kad nebūtų pažeistas juridinio asmens nekaltumo prezumpcijos turinys. Po 2016 m. lapkričio 10 d. BK 20 str. ir 2016 m. lapkričio 10 d. BPK 387 str. pakeitimų tapo itin svarbu užtikrinti, kad nekaltumo prezumpcija juridinio asmens atžvilgiu veiktų ne tik formaliai, tačiau ir iš esmės, t. y. taip, kad nebūtų juridiniam asmeniui nepagrįstai perkeliama fizinio asmens kaltė ar nekalti veiksmai, sukėlę juridiniam asmeniui neigiamas pasekmes.

Po 2016 m. lapkričio 10 d. BK 20 str. ir 2016 m. lapkričio 10 d. BPK 387 str. pakeitimų juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės taikymui galima matyti, kad vis labiau ryškėja riba tarp juridinio asmens ir jo vardu, naudai ar interesais veikiančio fizinio asmens, o juridinis asmuo Lietuvos baudžiamojoje teisėje įgyja vis daugiau subjektiškumo. Juridinių asmenų suvokdama kaip jo naudai ir interesais veikiančių fizinių asmenų sumą, visumos teorija leidžia neidentifikuoti, kuris konkrečiai tos žmogiškųjų valių ir interesų sumos vienetas įvykdė nusikalstamą veiką. Iš pirmo žvilgsnio galėtų atrodyti, kad fiziniai asmenys turi didesnės apimties arba sudėtingiau paneigiamą nekaltumo prezumpciją. Visgi nederėtų visiškai sutapatinti dviejų savo prigimtimi, turimos ir disponuojamos valios išraiška skirtingų subjektų – fizinio asmens ir juridinio asmens. Skirtingas šių asmenų teisinis subjektiškumas, o ir galimybės veikti, neabejotinai lemia tai, kad šių subjektų įvykdytos nusikalstamos veikos įrodinėjimo procesas negali ir neturi būti niveliuotas.

Kai kurie mokslininkai teigia, kad visumos kaltės arba agregacijos doktrina yra tarp nominalistinio ir realistinio požiūrio⁵⁰. Mokslinėje literatūroje randama ir tokia

⁵⁰ *Cavanagh N. Corporate Criminal Liability: An Assessment on the Models of Fault // The Journal of Criminal Law, 2011, p. 425 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. lapkričio 20 d.]. Prieiga per EBSCO.*

nuomonė, kad agregacijos doktrina juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės teorijų schemoje žengia arčiau organizacinės atsakomybės (grindžiamos realistiniu požiūriu į juridinį asmenį – aut. past.), nei išvestinės iš fizinio asmens atsakomybės⁵¹.

C. M. V. Clarkson'as yra konstatavęs, kad agregacijos doktrina yra ribojama filosofijos, kad $2 + 2 = 4$ ⁵². Kiti gi autoriai linkę pabrėžti, kad juridinio asmens kaltė kokybiniu požiūriu gali skirtis nuo fizinio asmens kaltės ir netgi nuo bendros fizinių asmenų kaltės⁵³ (kolektyvinės kaltės – aut. past.). Visumos doktrina linkusi ydingai neatsižvelgti į organizacinę struktūrą, procedūrinės taisyklės ir politiką⁵⁴, todėl moksliniuose šaltiniuose neatsitiktinai aptinkama nuomonė, kad visumos doktrina negali pakankamai išsamiai pagrįsti juridinio asmens kaltės⁵⁵, o tai dėsningai lemia įrodinėjimo, jog visumos doktrinos modelis neprieštarauja nekaltumo prezumpcijai, sudėtingumą. Tą įrodo ir juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės visumos modelio įgyvendinimo Lietuvos teisėje problematika. Suvokiant, kad „kolegialūs sprendimai yra logine prasme kitokie nei fizinių asmenų sprendimai“⁵⁶, būtų visiškai pagrįsta manyti, kad kaltės įrodinėjimo procesas fizinio ir juridinio asmens atžvilgiu taip pat nėra ir negali būti tapatus.

2016 m. lapkričio 10 d. BK 20 str. ir 2016 m. lapkričio 10 d. BPK 387 str. pakeitimų rengėjai naujovių reikalingumo pagrindiniu argumentu matė galimybę atriboti juridinio asmens baudžiamąją atsakomybę nuo fizinio asmens baudžiamosios atsakomybės tam, kad fizinio asmens identifikavimo faktorius nebūtų kliūtis juridinio asmens baudžiamajai atsakomybei kilti. Vis dėlto 2016 m. lapkričio 10 d. BK 20 str. ir 2016 m. lapkričio 10 d. BPK 387 str. pakeitimų iniciatyviniuose dokumentuose straipsnio autorė pasigedo platesnio ir modernesnio požiūrio į šiuolaikinio juridinio asmens baudžiamąją atsakomybę. Buvo paminėta, kad su nusikalstamomis veikomis gali būti kovojama ne tik plečiant sąlygų, leidžiančių baudžiamojon atsakomybėn patraukti juridinį asmenį, sąrašą, tačiau ir alternatyviai arba paraleliai įgyvendinant kitas prevencines priemones, tokias kaip reikalavimų ar rekomendacijų, kurių laikydamiesi juridiniai asmenys galėtų efektyviai kontroliuoti ir užtikrinti *mo-*

⁵¹ *Colvin E.* Corporate Personality and Criminal Liability. 6 Criminal Law Forum, 1995, p. 1–2.

⁵² *Clarkson C. M. V.* Kicking Corporate Bodies and Damning their Souls // Modern Law Review, 1996, Vol. 59, Issue 4, p. 568.

⁵³ *Gobert J.* Corporate Criminality: Four Models of Fault // Legal Studies, 1994, Vol. 14, Issue 3, p. 407.

⁵⁴ *Cavanagh N.* Corporate Criminal Liability: An Assessment on the Models of Fault // The Journal of Criminal Law, 2011, p. 428 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. lapkričio 20 d.]. Prieiga per EBSCO.

⁵⁵ *Ibid.*

⁵⁶ *Lederman E.* Models for Imposing Corporate Criminal Liability: from Adaptation and Imitation Toward Aggregation and the Search for Self – Identity // Buffalo Law Review, 2000, Vol. 4: 641, p. 673.

dus operandi skaidrumą ir teisėtumą, kūrimas. Įteisinant visumos modelį Lietuvos baudžiamajoje teisėje nebuvo diskutuojama apie tokius šios teorijos trūkumus kaip negalėjimas visiškai teisingai atspindėti kaltės ir atsakomybės pasiskirstymo sudėtingą organizacinę struktūrą turinčiuose šiuolaikiniuose juridiniuose asmenyse. Nebuvo įvertinta galimybė, kad šis atsakomybės modelis gali paversti „atstovų ir darbuotojų nepiktavališkus veiksmus į juridinio asmens kriminalinio pobūdžio veiksmus arba neveikimą“⁵⁷.

Šio straipsnio pabaigai ir galbūt naujos mokslinės diskusijos pradžiai norėtųsi priminti, kad šalia nominalistinio požiūrio į juridinio asmens baudžiamąją atsakomybę egzistuoja ir realistinis požiūris. Realistine prieiga paremti juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės modeliai sėkmingai leidžia išspręsti juridinio asmens kaltės klausimą, mat ją visiškai atriboja nuo fizinio asmens kaltės. Štai, pavyzdžiui, Australijos baudžiamoji teisė pripažįsta korporacinės kultūros doktriną (angl. *corporate culture doctrine*), o Italija – struktūrinio nerūpestingumo doktriną (angl. *structural negligence doctrine*)⁵⁸. Australijoje pripažįstama doktrina atspindi naujovišką holistinį požiūrį į juridinį asmenį, aiškinantį, kad juridinis asmuo yra daugiau nei jį sudarantys žmogiškieji komponentai⁵⁹. Šį juridinio asmens ir fizinio asmens santykį visumos doktrinoje vaizdingai savo metafora iliustravo C. Wells'as, tvirtindamas, kad kalbant apie juridinius asmenis galioja taisyklė, jog $2 + 2 = 5$ ⁶⁰, t. y. juridinio asmens kaltė yra daugiau nei jį sudarančių fizinių asmenų kaltės suma.

Lietuvai, nacionalinėje teisėje įteisinusiai juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės visumos modelį, svarbu toliau nuosekliai plėtoti baudžiamosios teisės doktriną, aiškinant ir pagrindžiant juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės taikymo sąlygas. Taip pat būtų ne mažiau svarbu ne tik plėsti atvejų, kada juridiniam asmeniui gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė, sąrašą (tai ir buvo atlikta 2016 m. lapkričio 10 d. BK 20 str. ir 2016 m. lapkričio 10 d. BPK 387 str. pakeitimais), tačiau reikėtų formuoti visuomenės sąmonėje sąžiningo ir skaidraus verslo koncepcijos aiškinimą per realų (ne vien formalų) rūpestingumo standarto laikymąsi, atsakingą juridinio asmens struktūros kūrimą, aiškų teisių, pareigų ir atsakomybės paskirstymą ir pan., kitaip tariant, mažėjant fizinio asmens kriterijaus reikšmei kvalifikuojant juridinio asmens baudžiamąją atsakomybę, turėtų būti teikiama vis didesnė reikšmė pačiam juridiniam asmeniui kaip subjektui ir jo *modus operandi*.

⁵⁷ *Ibid.*, p. 663.

⁵⁸ *Cavanagh N. Corporate Criminal Liability: An Assessment on the Models of Fault // The Journal of Criminal Law*, 2011, p. 432–439 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. lapkričio 20 d.]. Prieiga per EBSCO.

⁵⁹ *Ibid.*, p. 434.

⁶⁰ *Wells C. Corporations and Criminal Responsibility*. Oxford: Clarendon Press, 1993, p. 88.

IŠVADOS

Nors poreikis įtvirtinti juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės visumos doktrinos modelį Lietuvos Respublikos teisėje mokslininkų buvo konstatuotas dar 2003 m., šie pasiūlymai buvo įgyvendinti tik atlikus atitinkamus 2016 m. lapkričio 10 d. BK 20 str. ir 2016 m. lapkričio 10 d. BPK 387 str. pakeitimus. Juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės visumos modelis į Lietuvos baudžiamąją teisę istoriškai atėjo su Lietuvos siekiu tapti EBPO nare ir šio tikslo sąlygota intencija ratifikuoti 1997 m. Konvenciją dėl kovos su užsienio šalių pareigūnų papirkimu tarptautiniuose verslo sandoriuose.

2016 m. lapkričio 10 d. BK 20 str. ir BPK 387 str. pakeitimai buvo atlikti ir įtvirtinti įstatymiškai be ilgų viešų svarstymų ir diskusijų įstatymų leidybos procese. Nors šie pakeitimai žengė paskui kitų užsienio valstybių, pripažįstančių nuasmenintą juridinio asmens baudžiamąją atsakomybę, praktiką, Lietuvoje nebuvo deramai atsižvelgta į teisinę bazę ir pagrindus, ant kurių šiandieną juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės institute jau yra sukonstruota visumos doktrina. Ši aplinkybė Lietuvos Respublikos teisėje sąlygojo tam tikrą teisinio reguliavimo nenuoseklumą, kuomet, įtvirtinus visumos modelį, kai kuriais atvejais paliekama ir iki pakeitimų galiojusi sąlyga nustatyti juridinio asmens naudai nusikalstamą veiką padariusį fizinį asmenį. Ši nenuoseklumą siūlytina spręsti pašalinant BK 20 str. 2 d. įtvirtintą privalomą juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės imperatyvą baudžiamąja tvarka atsakyti tik tuo atveju, jei nusikalstama veika buvo padaryta juridinio asmens naudai ar interesais veikusio fizinio asmens.

2016 m. lapkričio 10 d. BK 20 str. ir 2016 m. lapkričio 10 d. BPK 387 str. pakeitimai lėmė tokio termino kaip *nusikalstamą veiką galimai padaręs fizinis asmuo* atėjimą į Lietuvos baudžiamojo proceso teisę, kurio santykis su *įtariamojo* sąvoka yra probleminis.

Po 2016 m. lapkričio 10 d. pakeitimų BK 20 str. 5 d., BPK 387 str. 3 d. 10 p. ir 11 p. įsigaliojo nebaigtinis atvejų, kada kitais, nei BK ir BPK įvardytais, atvejais gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė juridiniam asmeniui, sąrašas, keliantis iššūkį nekaltumo prezumpcijos įgyvendinimui, kadangi iki šiol vis dar nėra suformuotų aiškių juridinio asmens nusikalstamos veikos kvalifikavimo ir teisinės gynybos kriterijų taikant juridiniam asmeniui baudžiamąją atsakomybę pagal visumos teorinį modelį.

LITERATŪRA

I. Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Priimta 1992 m. spalio 25 d. // Lietuvos aidas, 1992, Nr. 220-0.

2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Patvirtintas 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968 // Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Patvirtintas 2002 m. kovo 14 d. įstatymu Nr. IX-785 // Valstybės žinios, 2002, Nr. 37-1341.
4. 2016 m. lapkričio 10 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 225, 226, 227, 230 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas Nr. XII-2780 // Teisės aktų registras, 2016-11-16, Nr. 26876 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. spalio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=c371df70abe111e6b844f0f29024f5ac>>.
5. 2016 m. lapkričio 10 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 387, 390 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas Nr. XII-2781 // Teisės aktų registras, 2016-11-16, Nr. 26877 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. spalio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=0f2217f0abe211e6b844f0f29024f5ac>>.

II. Regioninės ir tarptautinės teisės aktai

6. Konvencija dėl Europos Bendrijų finansinių interesų apsaugos, priimta 1995 m. liepos 26 d. // Valstybės žinios, 2004, Nr. 112-4178 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. spalio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.238210>>.
7. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos konvencija dėl kovos su užsienio valstybių pareigūnų papirkinėjimu tarptautiniuose verslo sandoriuose, priimta 1997 m. lapkričio 21 d. // Teisės aktų registras, 2017-06-30, Nr. 11183 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. rugsėjo 12 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/e10b45c05d6211e79198ffdb108a3753>>.
8. Europos Tarybos baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos, priimta 1999 m. sausio 27 d. // Valstybės žinios, 2002, Nr. 23-853 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. rugsėjo 12 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.9FD3E0DFACD5>>.
9. Jungtinių Tautų konvencija prieš korupciją, priimta 2003 m. spalio 31 d. // Valstybės žinios, 2006, Nr. 136-5145 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. rugsėjo 11 d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.289015?jfwid=-19syzx6z83>>.
10. Recommendation No. R (88) 18 Concerning Liability of Enterprises Having Legal Personality for Offences Committed in the Exercise of Their Activities, 1988 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServletcommand=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=233230&SecMod=1&DocId=698704&Usage=2>>.

III. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai

11. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 1, 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo

26 d. redakcija), 20 straipsnio 5 dalies (2004 m. liepos 5 d. redakcija), 43 straipsnio 4 dalies (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios, 2009, Nr. 69-2798.

IV. Teismų praktika

12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 55 „Dėl teismų praktikos nusikalstamų veikų finansų sistemai baudžiamosiose bylose“ (BK 214, 215, 219, 220, 221, 222, 223 straipsniai).
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-95/2012.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-620-677/2015.
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. sausio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-28-303/2017.
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-122-511/2017.
17. Vilniaus apygardos teismo 2017 m. liepos 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-41/2017.

V. Mokslinė literatūra

18. *Baer H. M.* Organizational Liability and the Tension between Corporate and Criminal Law // Journal of Law and Policy, 2010, Vol. 19, Issue 1, p. 14 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. lapkričio 21 d.]. Prieiga per EBSCO.
19. *Drakšas R.* Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės ištakos // Jurisprudencija, 2010, Nr. 4(122).
20. *Drakšas R.* Ar pagrįstai ribojamas juridinių asmenų, kurie gali būti laikomi baudžiamosios atsakomybės subjektais, ratas? // Jurisprudencija, 2011, Nr. 18(4).
21. *Drakšas R.* Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė – daugiau klausimų nei atsakymų // Lietuvos advokatūra, 2011, Nr. 3(40).
22. *Cavanagh N.* Corporate Criminal Liability: An Assessment on the Models of Fault // The Journal of Criminal Law, 2011, p. 428 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. lapkričio 20 d.]. Prieiga per EBSCO.
23. *Clarkson C. M. V.* Kicking Corporate Bodies and Damning their Souls // Modern Law Review, 1996, Vol. 59, Issue 4.
24. *Colvin E.* Corporate Personality and Criminal Liability. 6 Criminal Law Forum, 1995.

25. *Gobert J.* Corporate Criminality: Four Models of Fault // *Legal Studies*, 1994, Vol. 14, Issue 3.
26. *Lederman E.* Models for Imposing Corporate Criminal Liability: from Adaptation and Imitation Toward Aggregation and the Search for Self – Identity // *Buffalo Law Review*, 2000, Vol. 4: 641.
27. *Ligeikaitė I.* Juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygos // *Jurisprudencija*, 2003, Nr. 45(37).
28. *Pranka D.* Nusikalstamos veikos ir civilinės teisės pažeidimo atribojimo koncepcija Lietuvos baudžiamojoje teisėje. Daktaro disertacija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012.
29. *Popa N. D.* Criminal Liability of the Legal Persons // *Juridical Current*, 2015, Vol. 18, Issue 4.
30. *Ragozino A.* Replacing the Collective Knowledge Doctrine with a Better Theory for Establishing Corporate Mens Rea: The Duty Stratification Approach // *Southwestern University Law Review*, 1995, No. 24, p. 423–425.
31. *Sinkevičius E.* Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės problemos // *Teisė*, 2003, t. 48.
32. *Sinkevičius E.* Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė pagal 2000 m. Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą ir jos sąlygos // *Teisė*, 2003, t. 48.
33. *Soloveičikas D.* Juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė (lyginamieji aspektai). Monografija. Vilnius: Justitia, 2006.
34. *Soloveičikas D.* Bausmių skyrimo juridiniams asmenims taisyklės ir jų taikymo problemos // *Teisė*, 2006, t. 61.
35. *Šulija V., Šulija G.* Juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės samprata ir taikymo problemos Lietuvoje // *Jurisprudencija*, 2003, Nr. 41(33).
36. *Švedas G., Veršekys P., Levon J., Prapiestis D.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso bendrosios dalies vientisumo ir naujovių (su)derinimo iššūkiai. Monografija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2017.
37. *Tolvanen M.* Trust, Business Ethics and Crime Prevention - Corporate Criminal Liability in Finland // *Jurisprudencija*, 2009, Nr. 1(115).
38. *Wells C.* Corporations and Criminal Responsibility. Oxford: Clarendon Press, 1993.
39. *Никифоров А. С.* Юридическое лицо как субъект преступления и уголовной ответственности. Москва, 2002.

VI. Kiti šaltiniai

40. Jungtinių Tautų konvencijos prieš korupciją įgyvendinimo priežiūros paralelinė ataskaita: Lietuva, 2011, Transparency International Lietuvos skyrius [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. spalio 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.transparency.lt/wp-content/uploads/2015/10/jt_konvencija_pries_korupcija_paraleline_ataskaita_final-1.pdf>.
41. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos 1997 m. konvencijos dėl kovos su papirkinėjimu įgyvendinimo Lietuvoje 1 etapo ataskaita, 2017 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. spalio 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.stt.lt/files/222_doc_file_1_133705.pdf>.
42. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos Tarybos rekomendacija dėl tolesnės kovos su užsienio šalių pareigūnų papirkinėjimu tarptautiniuose verslo sandoriuose, parengta 2009 m. lapkričio 26 d. [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. spalio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.stt.lt/files/221_doc_file_1_132138.pdf>.
43. Law Commission. Legislating the Criminal Code Involuntary Manslaughter. Law Commission, 1996, No. 237, p. 6.27.
44. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20, 72, 226, 227 ir 230 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 387 ir 390 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas, 2016 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. spalio 10 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwixO6QgJnXAhUpOJoKHW7PCzIQFgglMAA&url=https%3A%2F%2Fe-seimas.lrs.lt%2Frs%2Flegalact%2FTAk%2F30b61d008fb611e68adcda1bb2f432d1%2Fformat%2FISO_PDF%2F&usq=AOvVaw1wOk4iUc2awOGMFsJjRQ-m>.
45. Lietuvos Respublikos Seimas. Seimas ratifikavo Konvenciją dėl kovos su užsienio pareigūnų papirkimu sudarant tarptautinius verslo sandorius [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. gruodžio 7 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=119&p_k=1&p_t=171878>.
46. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. spalio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.urm.lt/default/lt/ekonomine-diplomatija/lietuva-tarptautinese-ekonominese-organizacijose/ebpo>>.
47. Liability of Legal Persons. Thematic study. Organisation for Economic Co-operation and Development, Anti-Corruption Network for Eastern Europe and Central Asia, 2015 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. spalio 2 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.oecd.org/corruption/ACN-Liability-of-Legal-Persons-2015.pdf>>.
48. OECD Public Consultation on Liability of Legal Persons. Anti-Corruption Resource Centre. [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. spalio 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.oecd.org/corruption/anti-bribery/U4-Submission-Corporate-Liability-28-10-2016.pdf>>.

Rasa TIRYLYTĖ-ZELENINA
Law Institute of Lithuania

NEW CRITERIA OF CRIMINAL LIABILITY OF A LEGAL PERSON IN THE LITHUANIAN NATIONAL LAW

Summary

The article deals with the issues of changes of criminal liability applied to a legal person after the changes in the Article 20 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania and in the Article 387 of the Code of Criminal Procedure of the Republic of Lithuania which have been made by the Seimas of the Republic of Lithuania on the 10th of November 2016. The author is analysing how these changes were impacted by international obligations of Lithuania according to international conventions where the issues of criminal liability of a legal person are incorporated.

The goal of this research is to introduce the main problematic insights of practical application and theoretical reasoning of changes made in the articles stated above. The author is analysing the changes of legal regulation throughout the identification of criteria of a natural person (who is performing in the benefit and interest of an enterprise) and his fault. This research is done using a deductive, systematic analysis and comparative methods of scientific research.

The article stated that in the Lithuanian criminal law a new approach based on the aggregation doctrine was codified. The author aims to highlight the problems that were caused by sudden changes of legal norms. A particular non-compliance between legal norms, which had been intended to regulate criminal liability of a legal person, has appeared.

The author came to a conclusion that the changes of legal norms were made without a correction of other directly related legal norms. What was not taken into consideration was the limited scope of the legal norms, which had been constructed on the other doctrines of criminal liability, i.e. the identification doctrine. In the basis of the undertaken research a conclusion was drawn that the codification of the new model of criminal liability of legal persons implicated the new terms such as a person who may have committed a criminal offence in the Lithuanian law. Thereby, it further implies a scientific discourse trying to define the limits between a suspect and a person who may have committed a criminal offence. It also provokes a discussion on a relation between the statement of a criminal offence which may have been committed and the presumption of innocence applied to a legal person and to a natural person, who is acting on behalf of a legal person as well.